

nunquam longiores sunt ac fere perpetuæ, lectoris commodo consulentes, hac methodo usi sumus, ut breviores notas ad imam textus marginem subjiceremus, reliquas ad extremum, non uniuscujusque libri, sed totius operis relegando: in quo illustrium editorum exempla sequimur. Scriptis (quantum licuit) eum locum assignavimus, quem ratio temporis, quo unumquodque elaboratum fuit, exigere videtur: hoc tamen non semper licuit: neque enim tres libros Memorialis Sanctorum a se invicem dividere æquum erat, quamvis non, uno tempore fuerint conscripti. Præterea Martyrium SS. Virginum Floræ ac Mariæ, quod antea cap. 8 libri II Memorialis Sanctorum conficiebat, e sua sede, ut ita dicamus, evulsam, opportunum putavimus seorsim edere una cum Documento Martyriali ei præfixo, tum quod ea historiæ pars non ita cum reliqua narratione conglutinata sit, ut ab ea sine deformatate separari nequeat, tum vero maxime, quod Documento proxime adhærens aptius demonstret quantam divini amoris flammam ac perituræ hujus vitæ contemptum ignita Eulogii verba in virginalibus pectoribus accenderint. Deinde Apologeticum, postremum omnium Eulogii Operum, præcedit epistola ad Willesindum, episcopum Pampilonensem, de cuius legitimitate nullo merito dubitasse Pellizerium, marchionem Mondexarensem, et Maiansium, satis aperte evincit omni argumentorum genere jam sæpius laudatus P. Florez, tom. X Hispaniæ sacræ, tract. 33, cap. 12, num. 70 et sequentibus. Reliquas epistolas ab Moralesio simul editas nos præfiximus tractatibus quorum causam fuerunt scriptæ; et in Actis Martyrum nonnullas adjicimus notas ex Bollandianis, ut ne hoc deesset in nostra editione.

ate separari nequeat, tum vero maxime, quod Documento proxime adhærens aptius demonstret quantam divini amoris flammam ac perituræ hujus vitæ contemptum ignita Eulogii verba in virginalibus pectoribus accenderint. Deinde Apologeticum, postremum omnium Eulogii Operum, præcedit epistola ad Willesindum, episcopum Pampilonensem, de cuius legitimitate nullo merito dubitasse Pellizerium, marchionem Mondexarensem, et Maiansium, satis aperte evincit omni argumentorum genere jam sæpius laudatus P. Florez, tom. X Hispaniæ sacræ, tract. 33, cap. 12, num. 70 et sequentibus. Reliquas epistolas ab Moralesio simul editas nos præfiximus tractatibus quorum causam fuerunt scriptæ; et in Actis Martyrum nonnullas adjicimus notas ex Bollandianis, ut ne hoc deesset in nostra editione.

MONITUM AMBROSII MORALIS,

Editioni Complutensi præfixum.

Hujus divi Eulogii Vitæ duo habuimus exemplaria. Alterum cum sancti Operibus in vetustissimo Ovetensi ad finem cohærebat. Alterum mihi benigne commoda-
verat Michael Ruizius Azagra, serenissimorum Bohemiæ principum Ernesti et Rodulphi a secretis, adolescens ingenio et litteris ornatissimus, et in pervertiganda omni antiquitate studii et diligentia singularis. Fuit is etiam codex litteris Gothicis in membranis descriptus, et quod multis iudiciis apparebat, itidem vetustissimus. Plura continet poemata, Dracontii nimirum de Opere sex dierum libros duos, cum divi Eugenii, tertii archiepiscopi Toletani, supplementis: Coryppi grammatici Africani ad Justinianum imperatorem libros tres: ejusdem divi Eugenii epigrammata, et quædam alia. In fine Vita hæc divi Eulogii fuit annexa. Ovetensis codex nullam titulum habuit huic operi præfixum. Ille alter hunc præferbat, quem apposuimus. Sed æræ computatio fuit varie in margine signata, cum libro numero, ut apparebat, alter fuisset supra-

scriptus. Annus Dominicæ incarnationis recte fuit signatus. Inde nos et ex astronomica nostra ratione supputandi (cujus nobis opportunitate Alvarus ad finem operis, quemadmodum ibi apparebit, præbuit) utrumque recte signavimus et astruximus. Nomen etiam regis in titulo mendose fuit ascriptum. Abderahman enim legebatur: cum ipso mortuo, Mahomad, ejus filius, divum Eulogium, quod ex ejusdem libro tertio constat, martyrio coronaverit: et Alvarus etiam ipsum regem Mahomad nominat. Ipse Alvarus nobilis admodum et illustri genere videtur fuisse: siquidem serenissimi titulo ipsum non semel compellat Eulogius. Quod idem præceptorem suum etiam vocat, humilitatis est prorsus: cum fuerint, at confestim legenti apparebit, condiscipuli. Quinimo et per catachresin quamdam Alvarus doctor dicitur, homo laicus et conjugio, quantum conjicere datur, innexus, cui hujusmodi titulus minime eo tempore poterat competere.

SANCTI EULOGII

ARCHIEPISCOPI TOLETANI ET MARTYRIS.

Qui passus est æra DCCCXCVII, anno Incarnationis Domini 859, sub rege Mahomad, die quinto Idus Martii,

" VITA VEL PASSIO "

AUCTORE ALVARO CORDUBENSI.

(Ex cod. Tol. Azagr. ms.; ex edit. Moral.; ex Schott., tom. IV Hisp. Illust., Antwerp., ad 21 Mart.; et Florez., tom. X Hisp. Sacr.)

PRÆFATIO.

• 1. Beatissimi martyris (1) et doctoris Eulogii passionem disponens scribere, prius vitam ejus putavi dirigendam in ordine, quam sui finis agonem

• Notæ numerales textui intermixtæ spectant ad Scholia Ambrosii Moralis, post Vitam Eulogii recusa.
EDIT. PATROL.

C pulcherrimum designare: ut quis vel quantus fuerit ante lectoribus innotescat, et sic deinceps adeptum^b ex merito palmam victoriæ evidentissimis clarescat^c iudiciis. In cuius operis principio, Domini fretus et

^b Ita ms.; editi vero, adeptam.

^c lid., elucescat.

Redemptoris nostri auxilio, profiteor me non audita A et dubia, sed visa et per me probata retexere; quoniam, gratia Dei cooperante, a primævo adolescentiæ flore, charitatis dulcedine et Scripturarum amore uno vinculo concordæ innexi, hujus vitæ, licet non pari ordine, tamen pari affectu in cunctis quæstionibus duximus jugum. Sed ille sacerdotii ornatus munere, pennis virtutum in sublime evectus, alius evolabat; (2) ego luxuriæ et voluptatis luto confectus, terratenus repens hactenus trahor. Et inde est quod non incerta, et quorumcunque hominum narratione comperta, sed mecum gesta et per me cognita ~~nonne disponi. Quia sicut de incertis tenere referre sententiam periculosum fore profiteor, ita de cognitis suppressere ea quæ nosci debent~~ a, vacuum periculum esse non reor. Est quoque et laudabilis pro exemplo prædicanda omnibus veritas, et nihilominus detestanda rhetoricorum composita falsitas. Quoniam melius est de multis præclaris nihil facinoribus dicere, quam ex parvis bonis multa falsa b disserere: tutiusque est omnia quæ gesta sunt præterire, quam ea quæ non fuerunt c, aliqua fingere. Et mitius errat, qui non malitiæ voto, sed segnitæ fastu vera suppressit, eo qui diserte falsa conflagit. Veritas enim, si studio veritatis et non vanæ gloriæ jactantia dicitur, dicenti coronam implodit; falsitas autem, si ab aliquo intentatur, conjectantem occidit. Et ideo sicut me veritatem dicentem remunerandum esse congaudeo, ita falsitatem si dixerò, condemnandum esse non nego. Quibus ergo causis ad falsitatem retexendam insilirem, ipse non habui, qui veritatem in omnibus, non mendacium, remunerari cognovi.

CAPUT PRIMUM.

S. Eulogii pia educatio, studia, sacerdotium, titulus doctoris, familiaritas cum Alvaro Vitæ scriptore.

2. Igitur beatus martyr Eulogius nobili stirpe progenitus (1), Cordubæ civitatis patriciæ (2) senatorum traduce natus, Ecclesiæ ministerio d mancipatus (3), sancti ac beatissimi Zoyli æde deserviens, et in ejusdem collegio clericorum vitam deducens, multis et clarissimis virtutibus floruit, magnis et laudabilibus operibus viguit. Ab ipsis enim incunabulis e litteris ecclesiasticis hærens, et quotidie per studia bonorum operum crescens, perfectionem adeptus est, ac super omnes cœtaneos doctrinæ scientia clarens, et eruditionis lumine florens, magistrorum doctor est factus. Quippe qui mentem senilem parvissimo corpore gerens, vincebat etsi

a Schottus in margine, *nori debentur*, ut ms.

b Ms., *false*.

c Schott., in marg., *fuerint*, ut ms.

d Edit., *mancipatur*.

e Ms., *ipso... incunabulo*.

f Schott., *autem*, ut in ms.

g Hispanismus, ait Schottus, pro *magnæ opinionis*: ut paulo inferius in passione *opinatissimum* Eulogium dicit.

h Ita ms. et Schottus pro *insolubili*, ut Morales. Duplex quidem apud Alvarum, inquit recte Florezius, vocis *inadibilis* notio apparet: una pro *inaccessibili*,

non ætate, certe scientia universos. Erat enim studiosissimus Scripturarum scrutator, et intensissimus sententiarum investigator. Ita ut nihil Scripturæ præponeret sanctæ, nihil magis eligeret quam in lege Domini meditari die ac nocte. Nec contentus magisterio doctorum suorum, alios, si quos forte audiret, procul positos requirebat: et ne offenderet proprios, furtim se horis, quibus poterat, subtrahere. Nam et abbatem bonæ recordationis et memoriæ Sperandem, opinabilem s et celebritate doctrinæ præconabilem virum sæpius invisitabat, auditorioque more ex illius ore disertissimo dependebat. Qui ipso tempore totius Bæticæ fines prudentiæ rivalis dulcorabat. Ibi eum primitus videre merui,

ibi ejus amicitia dulci inhæsi, ibi illi individua sum B nexus dulcedine. Erant namque jam dicti illustrissimi viri auditorum: et dum frequentius ejus lumina tererem, incultumque ingenium ~~accensum~~, tandem respectione divina hujus tanti viri societate conjungor. Et catenatim inadibili h nexu non innector tantum, sed unior: factique sumus auditores viri, amatores nostri: in tantum, ut illa ætas indocta sibi non concessa præsumeret. Agebamus utrique Scripturarum delectabilem lusum, et scholium in lacu nescientes regere, Euxini maris credebamur fragori. Nam pueriles contentiones pro doctrinis, quibus dividebamur, non odiose, sed delectabiliter epistolatim in invicem egimus, et rhythmicis versibus nos laudibus mulcebamus. Et hoc erat exercitium nobis melle suavius, favis jucundius, et in ante nos quotidie extendentes, multa inadibilia tentare in Scripturis, puerilis immatura docibilitas coegit i. Ita ut volumina conderemus, quæ postea ætas matura j abolenda, ne in posteros remanerent, decrevit.

3. Sed cum jam annos k juventutis attingeret Eulogius, diaconi ministerio fungitur, atque in brevi merito vectus ad superos, gradu presbyterii sublimatur: moxque magistris ordine et vitæ moribus sociatur. Quanta illi humilitas, quanta bonitas, quanta inhæserat charitas, amor omnium ostendebat. Exhinc cœpit se acriori vitæ austeritate constringere, et modestiæ legibus in universis actionibus perornare: Scripturis vacare divinis, et corpus suum vigiliis ac jejuniis castigare, monasteria frequentare, D cœnobita invisere, regulas fratrum componere. Hinc inde cuncta eo modo curare, quo si fieri posset, utroque adesset. Ita clericatum agens proprium, ut regularem ordinem non dimitteret alienum: ita

ut dum ad finem dicit hujus numeri, *multa inadibilia tentare ex Scripturis*; altera pro *stabili*, ut ait ad num. 5: *Hic tamen inadibilis nunquam vacillare*, id est, *stabilis, firmus, immutabilis*; qua etiam notione licuit ei dicere, *inadibili nexu*, quin opus sit vocem loco movere cum Morali.

i Schott., *ex Scripturis... egit*, ut ms.

j Ms., *matura*; Morales, *mutata*; Schott., *muta*; Antuerpienses, *multa*. Omnibus potior est lectio ms., qui postea *abluenda* pro *abolenda* habet.

k Schott., *dum annos*; ms., *dum annis*, et non habet, *Eulogius*, nec *jam*.

monachis adhærens, ut clericus probaretur : ita in clero degens, ut monachus videretur, et a utrobique aptus accurrens, et utrarumque professiones unius sufficientissime complens. Currebat sæpius ad cœnobiorum sacratissimos greges; sed ne proprium ordinem contempere putaretur, ad clerum iterum ^b remeabat : in quo dum aliquod tempus persisteret, ne virtus animi curis sæcularibus enervaretur, itidem monasteria repetebat. Hic doctrina oris Ecclesiam ornans, illic vitam propriam excutiendo ^c decorans, in cunctis ^d virtutibus positus, viam sæculi mœrens incedebat et anxius : et quotidie ad cœlestia volare cupiens, corpora sarcina gravabatur. In tantum ut Romam ire disponeret, ut adolescentiæ nævos lacrymis et peregrinationis itinere domaret ^e, imo domitos deleteret : sed ecce omnes hinc inde insistimus, et eum magis corpore quam animo retine-

CAPUT II.

S. Eulogii captivitas, liberatio; martyribus constantia data; acta conscripta.

4. Verum dum ista et alia referuntur (1), tandem Reccafredus episcopus super ecclesias et clericos quasi turbo violentus insiluit : omnesque sacerdotes, quos potuit, carcerali vinculo alligavit. Inter quos ut electus aries ducitur, et cum pontifice suo vel aliis sacerdotibus vincitur. In qua retrusione magis orationibus et lectionibus operam dedit quam vinculis. Ibi sanctis virginibus Floræ et Mariæ pro fide comprehensis illud Documentum Martyriale uno libro composuit, in quo eas ad martyrium nervis ^f tenacissimis solidavit, easque et per se verbis et per epistolas mortem contemnere docuit : seque suosque socios earum suffragiis vinculo solvendo commisit, quod et obtinere mox post sextum diem passionis earum promeruit. Nam illæ octavo Kalendas Decembris expleverunt martyrium; sacerdotes vero Domini tertio Kalendarum earumdem solutionem adepti sunt (2). Exstat super hoc illustriore stylo ^g confecta, et mihi his diebus directa epistola, passionem earumdem virginum, et ereptionem sacerdotum ipsarum virginum meritis continentem (3). Ibi metricos, quos adhuc nesciebant sapientes Hispaniæ, pedes perfectissime docuit, nobisque post egressionem suam ostendit. Inde et ^h mihi pro libris illis, quos in defensionem martyrum dederat ⁱ, epistolam facundo locutionis genere dictatam direxit. Nam cum omnes, qui cum eo erant sacerdotes, vacarent otio

et quieti, ille non noctibus, non diebus a lectione cessabat, noctes diesque ingeminans, et i Scripturarum mella lambens, ore ^k, et corde spiritaliter ruminans.

5. Verum operæ pretium reor si, paulo altius incedentes, tempore persecutionis qualiter ^l probatus exstiterit, inseramus. Nam ^m dum episcopi, sacerdotes, clerus et sapientes Cordubiæ in martyrio nuper exorto devio calle incederent, ac timoris impulsu pene fidem Christi, si non verbis, nutu tamen negarent; hic tamen inadibilis nunquam vacillare vel tenui est visus assurro. Sed omnibus pergentibus ad agonem occurrens, universorum animos, cunctorumque ossa venerans et componens, in tantum ardebat ardore martyrii ⁿ, ut ipse incensor ipsis diebus videretur esse martyrum ^o. Pro quo rectitudinis zelo multis exstiiit contumeliis propulsatus, magnisque terroribus fatigatus. Nam unus ex proceribus illum impetens, et minis exasperans, divino justo iudicio in reprobum sensum conversus, fidem quam tenens nescius impugnabat, mox miser et stultus amisit. De quo plenius in libro Memoriale Sanctorum tertio jam dictus beatissimus disputavit. In quibus libris et passiones singillatim martyrum claro fonte locutionis explicuit, et prosecutione sufficienti quæcunque acta sunt in martyribus Dei ^p et dicta secuturis generationibus propalavit. Quantum autem vel quam excellens fuerit scientia, luce clariola ejus pandent opuscula, quæ sale Attico et prosatice lepore, imo divina inspiratione composuit.

6. Sed redeundum est ad Reccafredi episcopi tempora, et qua arte a sacrificio se suspenderit, ne ejus glutinaretur errori, proferendum (4). Namque ipsis diebus cuncti ei et ^q vi et potestate addicti, jussu regio subditi, iniquo videbantur hosti adjuncti : et qui priori insurrectione adversi et erecti contra eum steterant ^r, tunc terrore concili ^s, quasi familiares hærebant, non mente, sed corpore; nec dilectione cordis, sed compulsione terroris; et ne aditus ei nocendi daretur ^t in amplius. Ita quoque rex ^u contra nos desæviens legibus necessitatem induxerat, liberum arbitrium interpollans, omnes truci subdidit hosti (5). Cujus historiæ veritas in alio opere enucleatius disseretur.

7. Nunc vero hujus admirabilis viri tantum enodare sanctissimam cupimus artem. Is ^v enim gravi instinctu doloris, dum undique circa se dolosum cerneret ipsius episcopi grassari ingenium et cæteros

^a Deest et in ms.

^b Deest iterum in edit.

^c Ms., exculpando.

^d Id., tantis.

^e Id., prædomaret.

^f Ita ms., sed edit., verbis.

^g In ms., deest stylo, particulaque et sequens.

^h Edit., etiam.

ⁱ Ms. dederam. Quæ lectio si probaretur, satis firmo argumento esset, Indiculum Luminosum scriptum ab Alvaro in martyrum defensionem.

^j Deest et in edit.; exstat in ms.

^k Edit., et ore deestque in eis spiritaliter.

^l Ms., qualis.

^m Ms. pro nam habet denique.

ⁿ Edimus hunc locum, ut ms. et Schott., et Antuerpienses, cum Florezius perperam habeat : in tantum ardebat, ut dote martyrii et ipse incensor, etc.

^o Ms., martyrii.

^p Ita ms.; editi vero, Domini.

^q Deest in ms. et.

^r Non bene in edit. steterunt.

^s Schott., concisi, ut ms.

^t Edit., amplius nocendi daretur.

^u Ms., ira.... regis.

^v Schott., Qui, ut ms.

secum ^a ei communicantes deprehenderet, nec resistendi sibi copiam inesse videret, nec amovendi licentiam ([6] ut pote fidejussoribus datis ^b) remanere ^c sibi conspiceret; cœpit se gravi atterere gemitu, magnoque, ut diximus ^d, intrinsecus mactari dolore. Sed nutu Dei contigit, ut quadam die præsentis episcopo (7) beati Epiphaniæ Cypriæ Salaminæ episcopi, Joanni episcopo Hierosolymitano directæ epistola legeretur, quam ^e ego cuidam diacono præceperam legere: in qua idem beatissimus pontifex Origenis nœnias arguens, et ordinationem cujusdam presbyteri in monasterio jam dicti Hierosolymitani assignato ^f a se consecrati defendens causam ordinationis retexit, beatissimorumque presbyterorum Hieronymi et Vincentii continentiam sacrificandi laudando innexuit ^g. Quam narrationem tum jam dictus Eulogius avida mente magis arripiens, quam suscipiens, et sibi a Deo datam occasionem cognoscens, ingenti vulnere quasi percussus, ab intimo corde trahens suspiria, neque intuens, conversus episcopo dixit: « Si lucernæ Ecclesiæ, et fidei nostræ hoc egerunt columnæ, quid nobis facere convenit, quos delicti onera graviter deprimunt et affligunt? Cognoscat ergo vestra paternitas, interdictam a me ipso mihi sacrificandi licentiam. » Sicque hujusmodi ingenio tempore Reccafredi se ipse suo ligavit arbitrio. Cujus professionis licet hoc modo ordinem sumeret, delectabili tamen usu ^h perfunctus, nolebat postea statum rejectum recipere. Sed pontifex proprius in tantum eum admissum ⁱ officium sacrificandi compulsi repedare, ut eum anathemate ferire non vereretur, nisi citius redire promitteret.

CAPUT III.

Sancti Eulogii doctrina et virtus, peregrinatio, electio in archiepiscopum Toletanum.

8. Et erat vir ille in omnibus professionibus principaliter et non medie decoratus, cunctis ex æquo deserviens; et cum præiret omnes scientia, humilior certe etiam infimis videbatur. Clarus vultu, et honore præcipuus, eloquentia fulgidus, et vitæ operibus luminosus. Incitator martyrum et laudator, tractator peritissimus et dictator. Quis ardorem inge-

^a Deest *secum* in edit.

^b *Vadium interventu*, inquit hic Antuërp. post *Moralem*, non poterat *sejungi a Reccafredo Eulogius e vinculis exemptus*.

^c Schott., *imminere*, ut ms.

^d Deest *ut diximus* in edit.

^e Ex hoc loco inferunt Antuerpienses Alvarum in aliqua dignitate ecclesiastica constitutum fuisse, utpote qui præceperit diacono epistolam legere. Sed Morales, Nicolaus Antonius et Henricus Florez eum credunt conjugio astrictum: qua de re nos dubii hæremus, quia parum firma judicamus illorum argumenta, et aliunde non satis perspecta res apparet ex ratione Antuerpiensium.

^f Deest in edit. *assignato*.

^g Edit., *intexit*.

^h Schott., *usitate*, ut in ms.

ⁱ Moral., *amissum*; Antuërp., *omissum*.

^j Ms., *elicere* aut *edicere*.

nii, quis decorem eloqui, quis fulgorem scientiæ, quis affabilitatem usualem officii quocunque poterit prudentiæ dicere i flumine? Quæ enim illi non patuere volumina? Quæ potuerunt eum latere ingenia catholicorum, philosophorum, hæreticorum, necnon et gentilium? Ubi libri erant metrici, ubi prosatici, ubi historici, qui ejus investigationem effugerent? Ubi versus, quorum ille ignoraret canora? Ubi hymni, vel peregrina opuscula, quæ ejus non percurreret pulcherrimus oculus? Quotidie enim nova et egregie admiranda quasi a ruderibus ^k et fossis effodiens, thesauros elucidabat invisos. Quanta docibilitas tam pretioso munere ornata inesset ^l animæ, quanta et inexhausta cura solertiæ, nullus sapiens comprehendere poterat. Et o admirabilis suavis mentis! nunquam privatim scire aliquid volens, nobis omnia præstabat. Vitiata corrigens, fracta consolidans, inusitata restaurans, antiqua repriorans, neglecta renovans, et quæque poterat ex antiquis viris gesta petere ^m, satagebat operibus adimplere. Severitatem Hieronymi, modestiam Augustini, lenitatem Ambrosii, patientiam Gregorii in corrigendo errores, in sustentando minores, in demulcendo majores, in sufferendo horrores ⁿ, unus idem se multipliciter varium ^o exhibebat.

9. Nec ei suffecit monasteria patriæ suæ invisere (1), quin potius occasione fratrum suorum, qui ipsis diebus in Franciæ finibus exsulabant, indeptam ^p viam arripuit, et in Pampilonensium territoria ultro progrediens, monasterium Sancti Zachariæ ingressus, et aliorum cœnobia ipsarum regionum gliscenti voto percurrrens, multorum Patrum est amicitia dulcoratus. Quorum conversationem in epistola quam episcopo Pampilonensi in carcere positus dedit, nominatim locatimve digessit. In quibus locis multa volumina librorum reperiens, abstrusa et pene a multis remota, huc remeans, suo nobis regressu adduxit ^p. Ibi beati Odoarii est fructus colloquio, cui centum quinquaginta regulares monachi militabant (2). Inde secum librum Civitatis beatissimi Augustini, et Æneidos Virgiliti, sive ^q Juvenalis metricos itidem libros, atque (3) Flacci satyrata ^r poemata, seu (4) Porphyrii depicta opuscula, (5) vel Adhelelmi epigrammatum opera, (6) necnon et Avieni fabulas

^k Id., *jugeribus*.

^l Schott., *inerat*, ut ms.

^m Schott. et Antuërp., *competere*, ut ms.

ⁿ Schott., *sorores*; quam lectionem ms. admittit, cum dicat, *in sufferendos orores*.

^o Deest *varium* in ms. et pronomina *se*, *ei*, et præpositio *in* ante verba *Franciæ*. . . . *Pampilonensium*.

^p Nisi codex alter Ovetensis quo usus fuit Morales, et cujus meminit in *Monito* ad lectorem, hunc locum ita legebat, plurimum in eo sensui proprio indulsit, cum Azagrensis codex sic locum habeat: *Hic remeans suo nobis in sacratissimo pectore collocavit*.

^q *Sive, seu, aut*, pro et frequentissime usurparunt mediæ ævi scriptores, ac proinde perperam in editis hic repositum fuit et.

^r Ms., edit. Moral. et Antuërp., *saturata*. Vide Scholia.

metricas, et hymnorum catholicorum fulgida carmina, cum multis minutissimarum causarum ex sanctis quæstionibus multorum ingenio congregatis, non privatim sibi, sed communiter studiosissimis inquisitoribus reportavit. Idem præterea fulgorem operis et coruscationem ingenii resplendentibus semitis præsentialiter cunctis a præsentibus, et usualiter sequentibus, specificis semper ostentans indiciis, et luminosis deducens vestigiis, ubique lucidus gradens, undique fulgidus rediens, limpidus, dulcorosus, nectareus, Christi coronatus emicabat omnibus famulus.

10. Nec illud omittendum in hoc opere reor, quod (7) post divinæ memoriæ Wistremiri, Toletanæ sedis episcopi, in eandem sedem ab omnibus comprovincialibus et confinivis episcopis electus et dignus est habitus, et pro relatu omnium comprobatus. Sed dispositio divinæ, quæ eum sibi ad martyrium reservabat, quibusdam repagulis obviavit. Cumque jam ipsa communis electio eum sibi consecrare in episcopo acclamaret, rerum obviantium adversitate impediti, alium sibi eo vivente interdixerunt eligere. Qui licet argute frustraretur ab ordine, tamen non est privatus ejusdem ordinis munere. Siquidem episcopatum cœlestem adeptus est, dum per martyrii gloriam Christo conjunctus est. Omnes namque sancti episcopi, non tamen omnes episcopi sancti. Ille vero sanctitatem per cruoris fusionem inveniens, episcopii ordinis fungitur, dum cœlotenus receptus, æternis promissionibus muneratur.

11. Cumque his virtutibus et dogmatibus insigniretur, et omnibus quasi lucerna super candelabrum posita, ac veluti civitas in montis sita cacumine procul altius emicaret, et ut doctus scriba de thesauro domini sui nova et vetera universis familiis prævideret, in sacerdotibus primus, in confessoribus summus, in iudiciis residens non extremus: tandem voti compos effectus, divina sibi cooperante clementia inopinato iudicio, sed deliberativo studio evectus est ad superna. Et ea quæ a martyribus fuis postulaverat lacrymis, et per tota sua opuscula more sparserat precibus, obtinere meruit operibus sanctitatis. Quod verius poterit noscere, qui ipsa ejus egregia opera curaverit legere. Et quoniam expedit, et dignum nobis visum est pro utilitate legentium, et (8) pro annuo festivitatis suæ recursu, passionem ejus breviter explicare, ideo sequestratum, pure et sinceriter agonis sui pulcherrimum induximus finem.

^a Minus recte hic Moral., sequentibus.

^b Ex hoc unico Alvari testimonio quo constat Eulogium electum fuisse præsullem Toletanum, nemo non videt quantum desipuit Fabricius tom. II Bibliothec. Latin. med. et infim. ætat., pag. 123, edit. Patav. 1754, in not. (c) scribens: Quod... alii archiepiscopum Toletanum (Eulogium) faciunt, nequam idoneis argumentis constat. Quod enim argumentum magis idoneum testimonio Alvari,

CAPUT IV.

Nova in Christianos sub rege Mahomete persecutio. S. Leocritia ab Eulogio ejusque sorore instructa et adjuta.

12. Tempore igitur quo sæva dominatio Arabum calliditatis astu omnes fines Hispaniæ misere devastabat, quo (1) rex Mahomad incredibili rabie et effrenata sententia Christianorum genus delere funditus cogitabat, multi terrore cruentissimi regis metuentes, ejusque insaniam modificare nitentes, per trucem voluntatis inique officium diversis et exquisitis occasionibus gregem Christi impetere tentaverunt. Plerique Christum negando se præcipitio commiserunt: alii duris tormentis agitati, commoti sunt. Porro alii florenti virtute stabiliti sunt et fundati. In cujus, ut diximus, tempore martyrium fidelium coruscando resplenduit, et error negantium fluctuavit. Nonnulli enim, qui fidem Christi tantum mentibus retinebant, instinctu Dei quod celaverant, luminositer et patule proferebant, nullo disquirente ad martyrium prosilientes, et coronam sibi ex tormentibus rapientes. Ex quibus (2) Arabs genere beatus Christophorus existit, cujus passionis ordinem alibi digere cogitamus. Sed ex eorum numero beatus Aurelius et sanctus existit Felix, qui cum uxoribus ad passionis gloriam post multa et prolixa latibula prodierunt. Ex ipsis etiam florens virtutibus Flora virgo beata, quæ contemnens sæcularem labilem pompam, æternam meruit sine fine coronam. Quorum hic noster sanctissimus doctor agonem singillatim exposuit, et actus vitæque corusco sermone explicavit.

13. Hoc tempore puella nomine Leocritia quædam, genere nobilis, mente nobilior, (3) ex gentiliū facie progenita, et ex luporum visceribus prodita, dudum per quamdam sibi genere proximam (4) Christo dicatam (5) nomine Litiosam, aquis salutaribus tincta, et occulte fide Christi induta enituit, odoremque nectareum notitiæ suæ cunctis adsparsit. Etenim cum ad jam dictam religiosam in annis infantie more propinquitatis recurreret, eamque quibus illa sermonibus poterat, quotidie instrueret, tandem respectione cœlesti fidem Christi mente suscepit, et ardore amoris susceptam pectore conservavit. Quæ dum ad annos sapientiæ veniret et scientiæ contingeret lumina, fidem illam, quam tenerrimis institutis occulte didicerat, quotidie fomentis spiritualibus auctam, in amplius crescentem alebat, primum occulte, deinceps patule et aperte. Quam parentes sedule admonentes, et nihil omnino proficientes, conati sunt eam flagellis et verberibus impetere, ut quam per blandimenta amovere non poterant, salquem Fabricius haud ignorabat Vitam Eulogii scripsisse, ut patet tom. I ejusdem Bibliothecæ, pag. 75?

^c Deest tenus in Moral. et Antwerp.

^d Deest sita in Moral.

^e Etiam et tota.

^f Forte sevitia, ut visum est Antuerpiensibus.

^g Ms., a quadam... proxima... dicata.

^h Deest occulte in Moral.

tem terroribus coercerent. Sed ignis ille, quem Christus in corda fidelium misit, nullis minis cedere movit. In hoc conflictu dum diebus vapularet et noctibus, seque acerrimis impetiendam ultionibus et duris a vinculis præpeditam videret, metuens ne non propalata publice fide, cauterio ureretur perfidiæ; per internuntios beatissimo Eulogio, opinatissimo jam multis talibus operibus viro (6) vel sorori ejus Anuloni, virgini Deo dicatæ, causam suam innotuit: et quia ad tutiora loca fidelium in quibus fidem suam posset interrita propalare, ire vellet, exposuit. Illico beatus Eulogius solitum officium recognovit; et ut erat fautor anhelantissimus martyrum, hanc exire clam per eosdem internuntios ordinavit b. Illa concite artem fingens, et parentibus quasi consentiens, nostramque fidem verbis impetens, et data opera c omnia selecta ornamenta induens, seque more illorum quasi placitura et nuptura sæculo ostendens, nisa est eorum inflectere animos, et sibi exosos (7) comere gressus d. Cumque sibi omnia jam tuta inesse prospiceret, ad nuptias quorundam propinquorum suorum, quæ ipsi agebantur diebus, fingens, ut eidem officio congruit, ornate procedere, celeri cursu se beatissimo Eulogio, vel sorori ejus Anuloni tutandam exhibuit. Quam mox grato animo suscipientes, oculendam prolatissimis tradiderunt amicis. At ubi pater ejus et mater expectantes filiam non viderunt, delusos se ingemiscentes, rabie inaudita et dolore invisio se ipsos e cruciantes, cuncta disturbant, universa contaminant, currentes per ignotos et cognitos, et potestative, ac jussione præsidis, quoscunque f impetendos putabant, carceribus et vinculis onerabant; viros, mulieres, confessores, sacerdotes, devotas, vel quos poterant flagellis et carceribus affligebant, si quo modo possent filiam suam per hæc et ampliora recipere. Ille vero sanctus immobilis ei loca diversa mutabat, et ne traderetur ovis luporum in manibus, omni intentione curabat. Illa tamen jejuniis et vigiliis insistens, et cilicio membra tegens, vel pulvere cubans, severe membra corporis elimabat. Sed et vir beatissimus (8) cum reverentia nominandus Eulogius nocturnas vigiliis adpetens, et in basilicam sancti Zoyli terratenus e prostratus orans, noctes insomnes ducebat, auxilium Domini et fortitudinem virginis imprecans, et se per h hæc exercitia Domino consecrans.

14. Inter hæc virgo serenissima beati Eulogii germanam, quam ardenti desiderio diligebat, videre voluit, et ad eorum habitacula nocte devenit, revelatione Domini provocata, et aviditate consolationis i perducta, ut uno die tantummodo cum eis moraretur, et iterum ad solita latibula repedaret. Quibus et re-

a Schott., *diris*, ut ms.
 b Moral., *ordinavit, illam concite*, etc.
 c Schott., *ex opere*, ut ms.
 d Moral., *gressos*, ut ms.
 e Deest in ms. *se ipsos*.
 f Ms., *quosque*.
 g Deest in ms. *prostratus*.
 h Id., *et semper*.
 i Id., *conlationis*.

A tunc, sibi una et alia vice oranti liquore mellis os repletum fuisse, quod se non ausu temerario exspuisse, sed inglutuisse, crassi elementi admirando speciem referebat. Cui ille sanctus hoc esse præsigium regni cœlestis dulcedinem perfruendam, disseruit.

CAPUT V.

Martyrium S. Eulogii et Leocritæ. Corporum sepultura.

15. Verum dum alio die * redire virgo disponderet, actum est ut comes itineris non hora sueta, sed fulgescente aurora veniret. Nec potuit aditum exeundi habere, quippe quæ nocturno tempore pro evitandis insidiis solebat incedere. Provisum est ut eadem die usque dum sol motam sui laminis terræ subduceret, et nocturnæ tenebræ quietudinem optatam indulgerent, virgo Dei eo quo manebat loco persisteret. Humano quidem consilio, sed divino retinebatur iudicio: ut et suam sibi coronam et beato Eulogio imponeret gloriæ diademata. Nam eo die, nescio cuius instinctu, quorumve insidiis et proditiōis locus præsidi latibuli indicatur, et a militibus ad hoc missis ex improviso omnis illa eorum habitatio circumdatur. Actumque est ut electus et prædestinatus martyr præsentialiter adfuisset. In cujus præsentia jam dictam virginem educentes, eumque una pariter comprehendentes, verberantes multisque contumeliis affligentes, iniquo præsidi et scelerato iudici præsentarunt. Quæ mox iudex per flagella occidere cogitans, truculento vultu et impatienti animo vehementi furore accensus, furiosis verbis interrogat, virginemque cur domo retinuerit, minitendo disquirat. Cui libentissime et patientissime more locutionis suæ splendide rei veritatem hoc ordine pandit: « Præses, ordo nobis prædicationis inunctus est, et nostræ hoc fidei convenit, ut disquirentibus a nobis lumen fidei porriganus, nullique ad vitæ itinera properanti, quæ sancta sunt, denegemus. Hoc sacerdotibus competit, hoc religio vera deposcit, hoc etiam Christus Dominus noster nos docuit: ut quisquis sitiens fidei l haurire flumina voluerit, in duplo potum inveniat, potius quam quæsitivus m. Et quoniam hæc virgo fidei sanctæ regulam a nobis inquirere visa est, necessarium existit, ut illi nostra eo se libentius applicaret n intentio quo ejus in amplius incenderetur affectio. Nec decuit talia desiderantem rejicere, præsertim illi, qui ad hoc Christi electus est munere. Unde et ut posse mihi exstitit, illustravi et docui: et fidem Christi viam regni esse cœlestis exposui. Quomodo et tibi, si me disquirendum putasses, libentissime facerem. » Tunc præses turbido vultu virgas inducere jussit, eum minitans flagellis

i Sch., *quod illa se*; ms., *illa ausu temerario non se exspuisse*; Antwerp., *quod ista se*.

k Ms., *ire*.

l Ms., *fidem*.

m Ita ms.; sed Florez. et Antwerp., *in duplo potum inveniat potius, quam quem quæsitivus*; in Moral. deest potius quam.

n Ms., *ut illa nostra eo libentius sibi applicaret*.

perimere. Cui sanctus dixit: « Quid istis virgis exercere cupis? Animam, inquit, tuam per has educere volo. Gladium, ait, acue et compone, pro quo animam a vinculo corporis expeditam ei reddas, qui dedit. Nam flagellis membra dissecare non aestimes. » Et mox clara invectione et sufficienti eloquio falsitatem vatis sui et legis improperans, et prædicationis verbum ingeminans, sub omni velocitate palatium ducitur, et ad regis consiliarios usque pertrahitur. Ubi unus ex ipsis, illi familiarissime notus, compatiendo insiluit. « Si stulti, inquit, et idiotæ in hanc mortis defendam ruinam deveci sunt, tu sapientiam decore præcinctus, et vitæ moribus illustratus, quæ te dementia huic mortifero casui, obliterato naturali vitæ amore ^a, committere compulsi? Audi me, obsecro, et me præcipiti casu corruas rogo. Dic tantum verbo in hora hujus tuæ necessitatis, et postea tua, ubi poteris, utere fide. Promittimus te nuspiam ^b inquirendum. » (1) Cui beatissimus martyr subridens: « O, inquit, si scire potuisses, quanta fidei nostræ cultoribus maneat ^c reposita! Aut si possem quod meo retineo, tuo committere pectori; tunc jam non me a proposito revocare conareris ^d, sed libentius te ab hoc mundiali honore amovere cogitares. » Et cepit eis Evangelii æterni verbum perstringere, et prædicationem regni constanti libertate infundere. Qui illico eum nolentes audire, gladio jubent transfigi. Cumque deceretur, unus ex eunuchis regis alapa eum percussit. Cui ille alteram faciem præparans, « Obsecro, inquit, ut hanc iterum verberando priori coæques. » Quam cum secundo feriret, ille patiens et mitis iterum priorem paravit. Sed impetu militum ad locum occisionis deducitur, ubi genua in oratione curvans, et manus ^e ad cælos extendens, signoque crucis totum se mansuens, paucis verbis intra se orans, cervicem maucroni telendit, et coleri icu mundam pontonens, vilam inventit (2). Complevit martyrium suum quinto Idus Martii, die sabbato, hora nona. Et o felicem et admirabilem nostro sæculo virum, qui et præmisit in multis sui operis fructum, et reliquit in virgine se sequendum! Sæcunq; victoriæ vexillum manibus elevans, et manipulum laboris sui pro se Domino libans, oblationem puram, et pacificas hostias offerens, et in se, quæ alios docuerat, Christo rerum Domino representans. Mox vero ut projectum est cadaver e loco eminentiori in ductum alvei, columba nitro candore nivescens, videntibus omnibus, secans aera pennis, super corpus martyris aligerans sedit. Quam omnes missilibus petris hinc inde abigere conantes, et nihilominus consistentem repellere non valentes, manibus voluerunt cominus effugare. Sed illa in circuitu corporis non volans, sed saliens, super turrem corpori imminentem propius resedit, et ad corpus beatissimi viri

vultum convertit. Nec silendum est miraculum quod ad laudem sui nominis Christus est super corpus martyris operatus. Etenim vas Astigitanæ civitatis incolæ, dum inter cæteros palatinum (3) lupatij mansionis servitium ageret, ibique cursum suum vigillis expediret; nocte aquam potare desiderans, surrexit (4), et ad prominentem canalis ductum, qui super illa loca producit, pervenit, ubi vidit decaper super corpus ejus, quod deorsum jacobat, sacerdotes nitro candore nivescens, luminaria corpusculum retinentes, et psallentium more psalinos graviter recitantes. Qua visione porterritus, ad mansionis lacum, magis fugiens quam rediens, repedit. Et scio omnia ^f reamantiana, cum eo iterum ad locum revertere voluit: sed jam secundo carnere illud non valuit. Cujus beatissimi caput alio die curiositas Christianorum redemit, corporis vero reliquias tertio die collegit, et sub umbra beatissimi martyris Zoyli tumulavit.

16. Beatissima vero virgo Leocritia multis oblectationibus delinita, multisque premissionibus impulsata, tandem divino munere soliditate fidei roborata, quarta post ejus martyrii die existit decollata, ac in flumine Bathis projecta. Sed aquis nec submergi potuit, nec celari, erecto enim corpore pergeni potuit, nec celari, erecto enim corpore pergeni potuit, mirum omnibus visum præbuit ^g. Et sic a Christianis educta, (5) in basilica sancti Genesi martyris, quæ sita est ad locum Tertius ^h, existit tumulata. Hic facti beatissimi doctoris Eulogi finis, iste admirabilis exitus, hujusmodi plenus opere transitus.

CAPUT VI.

Alvari scriptoris erga S. Eulogium affectus et invocatio.

17. Nunc restat, in fine voluminis, Regi omnium sæculorum gratias agere, qui ab initio fidei suam ornans martyribus Ecclesiam, dat lassis virtutem, et de se nihil præsumentes perducit ad gloriam sempiternam. Ipsi Deo ⁱ nostro gloria et imperium per infinita semper sæcula sæculorum. Amen.

18. At nunc quia sermone pedestri et inculta oratione agonem doctoris nostri et martyris explevimus ^j, restat ut ad eundem ^k amicissimum nobis patronum, quasi ad audientem, et precibus nostris præsentem, sermonem vertamus, et familiaritatem nostram ei cognitam referamus. Certe potens est audire rogantes, et patrocinari miseris et afflictis, si merita nos adjuverint propria, si delicta non obviaverint dura, si affectio hoc postulaverit pura. Ergo, martyr Dei excelse (1), dulcis nomine Eulogi, Alvarum tuum clamantem intende: et quem hic tenuisti charitate animi ^l fixum, illic tibi associa servum. Non aliorum quam tuis te interveniam verbis. Certe ego sum ille, quem tecum unitum esse dice

^a Ms., pro vitæ amore habet vigore.

^b Id., uspiam.

^c Id., manent.

^d Id., conars.

^e Id., manum.

^f Id., tota.

^g Ms., exercuit.

^h Ms., Terzos.

ⁱ Edit., Domino, ex minus recta intelligence tua ms.

^j Schott., explicavimus, ut ms.

^k Edit., eum.

^l Schott., animo, ut ms.

bas, ad quem et pro quo hoc modo locutus es : (2) « Ut non sit, inquis, alter Alvarus quam Eulogius, nec alibi quam penes intima Alvari totus sit conlocatus amor Eulogii. » Valeat, valeat, Christe Domine, hæc suavis fidelisque inter utrosque dilectio. Valeat perenni culmine sanctitatis, et quasi lux splendens procedat, et crescat usque ad perfectum diem. Ecce, Domine, testimonium tuum præ manibus habeo, litteris aureis et sententiarum gemmis depictum, sed desiderio patrocinii tui complementum. Jam enim quod in terris positus oratione, ut valeat, indesinenti orabas, in coelis translatus, poteris in me suffragio, quod in te impletum est, obtinere. Servat namque amor verus, ut ipse dixisti, in absentem fideliter charitatem, et quod sibi poterat, hoc exhibet in amantem. Ergo, martyr egregie et amice charissime, dum licet et adhuc inisericordiæ imminet tempus, intercessionis tuum amico porrigere munus, ut sit hic mihi concessa remelioratio morum, sicut crebra munera lacrymarum, sit affectio labili menti illata virtutum, sit affectiva compunctio jugis, sit purus poenitendi affectus, sit locus optabilis rite concessus, sit opportunus aditus nullis obicibus dirumpendus. Solvantur perplexionum omnium vincula, resiliant impeditionum cunctarum molimina, retinaculorumque obstacula, immutatione dexteræ Excelsi in obsequentium mutantur auxilia. Aperiantur januæ cordis ad suscipiendum regnum Dei altissimi; inclinetur cervix superba, et colla subdantur ad ferendum jugum suavissimum Christi. Vellem adhuc poscere majora, sed temeritatis vereor incurrere notam. Sed tu, o serve Dei excelsæ, qui vultu Dominico satiaris, ejusque dono perpetuo jucundaris, illud adscisce misero interventibus dignis, quo nosti millena delicta purgari. Vitam quoque æternam desidero, et regni coelestis requiem sitio. Quocunque ergo tormento^b, aut flagello, cura remedium impendere servo, et eo ardoris igne dilectum purgare desidero, quo hic nobiscum videbaris nexus in terra : ut dilectio illa clariori luce nunc emicet, quando et ampliori lumine lucet, et potiori suffragio prorogare quæsitæ valet.

19. (3) Ego autem, mi dulcis Eulogi, memoriam nominis tui, quantum potui illustravi^c, vitam digessi, doctrinam expressi, agonemque pulcherrimum explicavi : et ut nominis tui delectabilis semper in mundo memoria floreat, et perenni splendore, sicut in cœlo vita, ita hic mentio rutilet, et si non enucleatissimis sermonibus, tamen evidentissimis, quibus valui, nisibus dedicavi (4). Construxi enim ære perennium monumentum gloriæ tuæ, quod nec nimbosus turbo, grandæque lapidea destruat, nec rogos flammarum quocunque igne liquescat^d. Ædi-

^a Ms., perperam, *intervenientibus*.

^b Id. quoque perperam, *ego*; sed non male *termino pro tormento*.

^c Moral. et Antwerp., *lustravi*.

^d Edit., *liquefiat*.

^e Moral. et Antwerp., *virtutibus*.

^f Ms., *indicio*.

ficavi nomini tuo memoriam ex auro obryzo et lapidibus omnigenis pretiosis, quam nullus violentissimus valebit diruere prædonis more tyrannus. Composui fabricam culminis tui, et in sublime turrem habitationis tuæ erexi, ut sis speciosa pharus cunctis viantibus^e hinc inde relucens. Ornavi titulum decoris tui unionibus miro candore niventibus, et topazione fulgenti, ut universis emicet finibus terræ. Adsparsi cineres sanctos nectareis flosculis, nullo æstu fatiscentibus, nec indito^f cedentibus igne. Unxi pretiosum corpus nardi pistico pretioso, ac diverso thymiamatum genere, amomo, balsamo (5) bisamoque commiscens, ut flagrans sanctitatis tuæ suavissimus odor diffusus, per omnia refertus^g sæcula nullo fine tepescat. Implevi amicitia vinculum, et charitatis tuæ nolui nudum sæculo dimittere nomen, ut sicut cœlo vita resplendes et opere, ita mundo lingua clarescas^h et nomine. Ut generatio subsequens te laudatum inveniat, imitandum respiciat; et quantus fueris doctrina, nostro tenui ingenio recognoscat (6). Neque priscorum studio corporalibus beneficiis, speciebus et floribus constipatum te ætas secutura mirabitur, quæ soliteⁱ consumuntur temporum vetustate; sed spiritalibus donis decoratum, et immortalibus sublimatum titulis venerabitur.

20. Tu ergo, venerabilis Domine, æquiparando nobis redde mercedem, ut quia i servitio nostro tuæ decorantur reliquiæ et ornantur exsequiæ, illustremur deinceps respectione felici, visitemur dono cœlesti : ut ego ille, qui per prona hactenus et abrupta non liquide fluens, ab iniquitate mea defoci, et tabibus hucusque in malis meis manens, a vultu Dei^k mei recessi, maligno adhærens hosti, præveniente gratia illustratus et gratuita misericordia quocunque vitæ termino consummatus, merear ita cœlestia indisrupta communiter tecum possidere gaudia, sicut hic pari fletu et gemitu terrena maceratus angustia, traxi diuturna et longa suspiria. Ut etsi non æquali datum est mihi fulgere gloria, saltem vel delictorum meorum mihi illata sit venia. Quatenus non poenali doleam barathro mersus, sed in cœlesti gaudeam requie tibi, vel cæteris dominis meis sociis tuis condonatus. Amen.

(1) HYMNUS IN DIEM S. EULOGII.

V IDUS MARTII.

Almi nunc redeunt festa^l polifera
Nostri Eulogii martyris inclyti :
Solvamus Domino carmina principi
Concentu fidei coelico munere.

(2) Laudamus varia musico carmine,
Quæ non sunt Domini prædita lumine :

^g Schott., *tota reficiens*, ut ms.

^h Ita ms. et Schott., cæteri vero, *elucescas*.

ⁱ Deest in edit., *solite*.

^j Moral., *qui*.

^k Edit., *Domini*, ex prava intelligentia ms.

^l Ms., *revchit festa*.

Hic nunc sat melius res pia panditur,
Cum Christum resonant chordulæ metricæ.

Hic nunc ^a est animus magna revolvere :

Splendenter anhelat balsama fulgide
Gliscens egregia clangere libere,
Ut dulcis ^b reboet musica flamine.

Bellator Domini verbo potentior,
Doctrina et pariter sine celebrior,
Christi sic igitur gloria cingitur,
Ut florens vigeat hic et in ^c æthere.

(3) Rector dum populos docte reficeret,
(4) Gypsum, cum diceret ^d, fragmine prodite ^e :
Turbam multiplici germine lauream
Cœlesti rutilus agmine provehit.

(5) Ustas sic Domini zelo, fidelium
Convertens fluidos mores rebellium,
Adsciscens opibus munere nobili,
Abstractos barathro sublimat æthere.

Sed jam cum meritis digna rependere
Christus cunctipotens vellet, Leocritiam
Recte mox lepidam virginem extulit,
Quæ clarum famulum axe reconderet.

Tunc celsus solitum rite solatium
Præstans ^f, et placidum comite remedium
Cultum tunc ^g, fidei dogmate et ingerit,
Adversans populis justa rebellio.

Extemplo præconans prædo peranxius
Conturbat patriam, jussuve plebium
Per cunctas plateas longe revolvitur,
Quod princeps rabidus excitus imperat.

Regnantem tumidum respuit inclyta
Cœlestis famuli mens Deo prædita :
Tandem præcipiti ductu notabili
Comprehensus, sonuit mox quoque libere.

Dicens ^h : O proceres, temnite impium,
Christum æthereum credite principem,
Vatem impudicum recte repellite,
Qui tantos populos igne recondidit.

Gaudens hæc resonat culmine naviter
Necnon et alia conquerens ⁱ fortia,
Hunc mandant gladio vertice tundere,
Ne sancta valeat turba recipere.

Adest intrepidus belliger annuens,
Tundunt, quem alapis, red rogat horridum,
Extendens faciem, verbere alteram
Alternans, gemina palma relidere.

Tunc signo fidei pectora servulus
Armat deificæ aurea, roseo ^j

^a Id., *At nunc hic.*

^b Moral. et Antwerp., *dulci*; edit., minus recte,
reboet.

^c Moral. et Antwerp., *licet in.*

^d Schott., *doceret*, ut ms.

^e Id., *perdere*, ut ms.

^f Moral. et Antwerp., *præstat*; Schott., *præstant.*

^g Schott., ut ms., *moz.*

^h Id., *optans.*

ⁱ Id., *quæstus*; ms., *quæstive*

^j Id., *purpura.*

^k Id., *lactinea.*

^l Moral. et Antwerp., *atque.*

A Colla lactentia ^k sanguine prædita,
Incurvat Domino, instat et obsecrat.

Sic ictu gladii sidere conditur,
Sic verbo fidei clare revolvitur.

Adesto miseris, quæsumus, affatim
Perplexos precibus solvere concite.

Adsiste gemitus poscimus excitis,
Inflectens famulis nunc quoque numinis
Auditum placidum, quove ^l serenius
Mentem ut precibus sancte refocilet.

Ut rector deleat regna ferocia,
Conculcet validus dogmata impia,
Adspiret fidei comptæ refulsio,
Qua cœli reseret culmina fulgida.

Ut torquens hæresis longe resiliat,

B Ut cultus Domini altius emicet :
Rectores patriæ flore redoleant,
Adversos cuneos libere ventilent.

Sit vita populis, sit quoque provida
Sanctis religio per juge tempora,
Sit Trino Domino gloria sedula
Æternum dominans inclyte sæcula. Amen.

Post hæc supericra in altero exemplari sequentia erant continuata.

(6) TRANSLATIO CORPORIS S. EULOGII.

Translatio facta est sancti Eulogii martyris et doctoris in basilica sancti Zoily titulo principali, Kalendaris Junias æra DCCCXCVII^m. Celebratur autem dies natalis ejus in supradicto (7) coto, eo quod omni tempore in diebus Quadragesimæ occurrit illius solemnitas.

EPITAPHIUM SANCTI EULOGII.

Hic recubat lepidus martyr, doctorque refulgens
Eulogius, lumen, dulce per sæcula nomen.
Qui zelo fidei rutilans, virtute priorum ^m
Accensit animos magno fulgore virorum.
Hic macte celebrat libris præconatus et hymnis :
Et vita vigidus ⁿ, et sine sole coruscus.
Qui temnens fluida, conscendit lucida cœli.
Nec morte periit, sed vivit sede perenni.
Credite quæso, mihi, vivit, per sæcula vivit,
Quisquis cœlesti lætatur gloria regni.

D ORATIO ALVARI.

Nunc te rogo, sancte, recolas ut nomen amici,
Quem tua hic tenuit dulcis amicitia fixum,

^m Ita prorsus, non DCCCXCVIII, ut Moral. et qui eum secuti fuere, Schott., Baron. et Antwerp., qui nimis hallucinati sunt. Nam cum Schottus in margine animadvertat pro VIII legi VII in ms., hæcque nota VII statim post verbum *dies* ad oram incidere, Antwerpenses utraque verba junxere, legeruntque, *Celebratur.... dies VII natalis ejus*, arbitrati per octavam aut VII dies sequentes festum Eulogii continuari. Postea pro *coto* perperam *toco* reposuerunt; *coto* enim, diem, non vero locum, hic significat.

ⁿ Haud recte Schott., cui Antwerp. subscribunt, vult substituere *piorum*.

^o Moral. et Antwerp., *rigidus*.

Alvari extremi, qui multa clade reati
 Infectus vitis pergit per devia mundi.
 Prex tua hunc reprobat • lapsum ad pascua vite,

• Moral. et Antwerp., tenent.

▲ Ut solite saneto digno noctatur amore ,
 Quo tibi conjunctus manit per sæcula charus,
 Præsta, Deus deorum regnans ; per sæcula. Amen.

SCHOLIA AMBROSII MORALIS

IN DIVI EULOGII VITAM.

IN PRÆFATIONEM.

(1) *Et doctoris.* In concilio Cæsaraugustano 1, cap. 7, decretum his verbis fuit scriptum : « Ne quis doctoris nomen sibi imponat præter has personas, quibus concessum est, secundum quod scriptum est. » Hinc divus Elogius doctor in Ecclesia Cordubensi et habitus est et vocatus. Et paulo post Alvarus notat, Eulogium inter magistros fuisse eo etiam tempore ascitum quo fuit presbyter factus. Ipse quoque Eulogius præsidem alloquens, hoc ipsum non semel de se testatur. Cæsaraugustanum concilium primùm notavi, quia tria in ea urbe celebrata in vetustissimis exemplaribus ^a habentur, quæ in regio divi Laurentii cœnobia servantur.

(2) *Ego luxuriv.* Humiliter de se loquitur, cum tamen uxorem se duxisse velit indicare.

IN CAPUT I.

(1) *Corduba.* Hic et ubique non *Corduba*, sed *Gorduba* fuit scriptam in utroque exemplari, juxta veterem illam illorum temporum veri nominis corruptelam, quæ jam, ut suo loco diximus, inoleverat. Fuit etiam ubique scriptum, *eglesia*, non *ecclæsia*, ut agnoscas hic quoque paulatim obrepentem Hispanam, quam nunc retinemus, hujus nominis prolationem.

(2) *Senatorum traduce.* Quod late in nostra Historia ostendimus, post Gothorum et aliarum externarum gentium in Hispaniam irruptionem, tria hominum discrimina provinciam totam incolere. Antiqui Hispani; Romani, qui se illis aliquot ante sæculis immiscuerant; Gothi Itidem, Alani et Sivei cum reliquis; qui tamen uno nomine Gothi postea appellabantur. Hoc cum multis testimoniis pateat, legibus tamen Gothicis, quæ in foro Judicum, ut vocant, continentur, sit manifestum. Posteriores etenim Gothorum reges in legibus Hispanorum populos in universum alloquentes, trium horum hominum discrimina separatim nominant. Et apud Paulum Orosium eorumdem est mentio. Cum autem nobiles qui ex Romanorum essent stirpe volunt intelligi, senatores eos illorum temporum scriptores appellat. Paulus, Emeritensis diaconus, qui de episcopis ejus urbis scripsit; Samson, abbas Cordubensis, et cum Alvaro noster Eulogius. Ipsum itaque hic patritium ^b et Romanorum stirpis credè significari. Quod si quis per catachrisim nobilem tantum, non Romanæ originis Eulogium hic dici

existimet, ego cum nec non contenderim. Mater D. Eulogii Elisabeth vocabatur, ut ipse in epistola ad Pompelonensem episcopum scribit. Avus, Eulogius itidem dictus fuit, ut in Apologetico appellat.

(3) *Sancti Zoyli æde.* Hujus templi mentio est alicubi in D. Eulogii operibus. Eisdem præfuit panis post annis Samson abbas, de quo plura in sequentibus dici oportebit ^c. In hoc D. Zoyli templo corpus ejusdem martyris suo tempore asservari D. Eulogius et idem Samson docent. De Samsone abbate Hb. 1; de Paulo Emeritensi diacono initio lib. II dicimus.

(4) *Sperandæum.* Hujus viri ^d meminit lib. I et II Eulogius. Eius nomen varie in exemplaribus fuit scriptum : *Soverandæum* et *Sperandæum*.

IN CAP. II.

(1) *Tandem Reccaffredus.* Cum multa non uno loco D. Eulogius de sua ista calamitate, et in carcerem trusionem commemoraret, nunquam Reccaffredi hujus meminit, nec quis hic fuerit ~~tantus~~ plane docet. Quantum ex sequentibus, et ex Eulogii dictis possumus conjicere : Reccaffredus metropolitanus fuit episcopus ^e, cujus ministerio Habdarraghman rex Christianos voluit compescere. Ille autem aut pravo zelo instinctus, aut infideli metu compulsus, Ecclesiam Cordubensem atque alias graviter afflixit : episcopum Cordubensem, cujus nomen nusquam proditur ^f, aliosque templorum ministros in vincula conjecit. Sed neque qua de causa liberi postmodum fuerint dimissi, memorari; neque nas aliunde possumus divinare.

(2) *Exstat super hoc.* Durat etiam adhuc hæc epistola. Ibi hæc omnia latius referuntur. Pariet et illa altera, quam e vestigio commemorat Alvarus, exstat epistola ^g.

(3) *Ibi metricos pedes.* Innit D. Eulogium in carcere positum, hymnos iis carminum generibus scripsisse, quæ Hispanis eo tempore essent incognita. Nimirum, ut mox apparet : Horatii poetæ opera ipse nuper adinvenerat, et illa illectus carminum varietate, similia tentare est aggressus.

(4) *Namque ipsis diebus.* En tibi Reccaffredum jussio regio Ecclesiam afflixisse. Eulogius autem ac cæteri veri Christiani ei aperte resistere tametsi cuperent, pia causa, quam Alvarus non tacuit, commoti nolebant. Cæterum D. Eulogius, qui illum excommunicatum et ab Ecclesia alienum merito existimabat, sacris abstinere toto illo tempore. decre-

^a Ex his et aliis exemplaribus Cæsaraugustana concilia post obitum Moralis edidit primo Garsias Loaysa, archiepiscopus Toletanus, cujus editionem card. Aguirre et alii quamplures secuti sunt.

^b Ex gente vel familia ordinis senatorii, notat hic Schotus, vocem *Patricium* significare apud Alvarum, eademque vi uti Eulogium vocabulo *traducis* lib. III Memorial. Sanct., cap. 47, num. 1.

^c Et nos quoque in sequentibus de Samsone loquemur.

^d Itidem et nos ejus meminimus ad n. 7, lib. I Memor.

^e Non solum hodie ~~omnes~~ Reccaffredum ~~et~~ pote

præsulem Hispanensem totius Bæticæ metropolitani fuisse ab anno plus minusve 850 ad usque 862, sed etiam antea rexisse Ecclesiam Cordubensem, cui præerat anno 839; quæ anno nono Kalendas Martii congregatum ibi fuit concilium adversus quosdam hæreticos Acephalos, ut patet initio tom. XV Hisp. Sacræ. Videsis etiam tom. IX, tract. 29, cap. 7, n. 29 et seqq.

^f Saulus nominabatur hic episcopus, qui præfuit Cordubæ ante annum 850 ad usque 861, tom. X Hisp. Sacr., cap. 8, tract. 33.

^g Utamque epistolam edidit Morales, et nos iterum edemus.